

§ 1. Поняття і ознаки юридичної відповідальності

Юридична відповідальність — це різновид соціальної відповідальності.

В юридичній науці існує двохаспектне розуміння юридичної відповідальності:

позитивний

(проспективний,

або заохочувальний)

аспект —

передбачає заохочення - за виконання корисних для суспільства та держави варіантів поведінки на рівні, що перевищує загальні вимоги (морально свідоме ставлення до виконання обов'язків)

негативний

(ретроспективний,

або охоронний)

аспект —

передбачає покарання - за правопорушення (юридична характеристика наслідків невиконання обов'язків)

Тут йтиметься про юридичну відповідальність негативного (ретроспективного, або охоронного) характеру.

¹ Не усі вчені сприймають двоаспектне розуміння юридичної відповідальності. Так, А.С. Шабуров (Росія) вважає, що позитивна відповідальність — явище соціальне, а не правове, оскільки вона не має ознак формальної визначеності, державної примусовості та процесуальної форми реалізації.

Юридична відповідальність — це передбачені законом вид і міра державно-владного (примусового) зазнання особою втрат благ особистого, організаційного і майнового характеру за вчинене правопорушення.

Ознаки юридичної відповідальності такі.

1. Спирається на державний примус у формі каральних і правовідновлюючих (компенсаційних) способів.

Державний примус — це державно-владний вплив відповідних державних органів і службових осіб на поведінку людей. Кримінальне і адміністративне законодавства передбачають державний примус, який завжди реалізується через діяльність спеціальних державних органів, а цивільне законодавство — можливість добровільного виконання обов'язків (відшкодування заподіяної шкоди).

Юридичну відповідальність не можна зводити до державного примусу, як і державний примус — до юридичної відповідальності. Державний примус може здійснюватися у різні способи, не пов'язані з юридичною відповідальністю (наприклад, примусове лікування осіб, що вчинили небезпечні для суспільства дії в стані неосудності, митний огляд багажу, примусове стягнення аліментів на утримання дітей та ін.).

Разом з тим держава покликана вживати певних заходів примусу до суб'єктів (фізичних або юридичних осіб), які вчинили правопорушення. Ці примусові заходи мають правовий характер і є мірами легального державного примусу: вони здійснюються лише компетентними органами у визначених законом формах.

2. Виражається в обов'язку особи зазнавати певних втрат — позбавлення конкретних благ особистого (позбавлення волі, посади та ін.), організаційного і майнового характеру (конфіскація майна, штраф) за свою вину, тобто нести кару, яка є новим, додатковим, юридичним обов'язком, що не існував до правопорушення.

3. Настає лише за вчинені або вчинювані правопорушення у разі встановлення складу правопорушення. Ця вимога є обов'язковою при покладанні кримінальної або адміністративної відповідальності. Суб'єктом юридичної відповідальності може бути лише особа (фізична або юридична), винна в порушенні правових розпоряджень.

Акцентуємо увагу на тому, що юридична відповідальність настає за віддання і виконання явно злочинного розпорядження чи наказу (ст. 60 Конституції України).

Не є правопорушеннями необхідна оборона, крайня необхідність, професійний ризик.

4. Здійснюється компетентним органом у суворій відповідності з законом, а саме — з санкціями норм права, якими встановлюються вид і міра втрат. Юридична відповідальність є реалізацією санкції правової норми в конкретному випадку стосовно конкретної особи.

5. Здійснюється в ході правозастосовної діяльності за дотримання певного

процедурно-процесуального порядку і форм, встановлених законом (цивільним процесуальним і кримінально-процесуальним законом про адміністративні правопорушення). Поза процесуальною формою юридична відповідальність є неможливою.

Порядок притягнення до юридичної відповідальності визначається нормами процесуального права: породжувані ними процесуальні правовідносини служать формою відносин юридичної відповідальності.

§ 2. Принципи і функції юридичної відповідальності

Принципи юридичної відповідальності — це незаперечні вихідні вимоги, що ставляться до правопорушників і дозволяють забезпечувати правопорядок у суспільстві. Вони є різновидом міжгалузевих принципів права, відображають його глибинні усталені закономірні зв'язки.

У демократичній, соціальній, правовій державі юридична відповідальність передбачається лише за діяння, що є протиправними:

- 1) за фізичні діяння (а не за думки, світогляд, особистісні властивості);
- 2) за суспільне шкідливі і, як правило, винні діяння, вчинені деліктоздатною особою.

Щодо винності діяння є окремі винятки в цивільному праві, так звана «відповідальність без вини» — обов'язок організацій і громадян, діяльність яких пов'язана з підвищеною небезпекою для оточення (власники автомобілів, будівництва то що), відшкодувати шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки (якщо шкода не виникла внаслідок нездоланної сили або наміру потерпілого). Ці правила визначають цивільно-правову відповідальність за шкоду, заподіяну як неправомірними, так і правомірними діями. Вони встановлені з метою захисту прав і інтересів особи, яка постраждала від транспортної та іншої діяльності, небезпечної для оточення;

- 3) за юридичне заборонені діяння, тобто діяння, що суперечать природі права і літері закону;
- 4) за власні діяння правопорушника.

Юридична відповідальність ґрунтується на принципах:

- 1) законності -

полягає у тому, що юридична відповідальність:

- настає за діяння, передбачені законом; застосовується в суворій відповідності з визначеним законом порядком;
- припускає наявність складу правопорушення (тобто наявність протиправного, винного діяння);
- настає лише перед передбаченими законом компетентними органами;
- припускає конституційність закону, що встановлює міру відповідальності.

Незнання законів не звільняє від відповідальності (ст. 68 Конституції України);

2) обґрунтованості - виражається в:

- установленні самого факту вчиненого правопорушником протиправного діяння як об'єктивної істини;
- встановленні інших юридично значущих фактів, пов'язаних з висновками про факт і суб'єкта правопорушення;

3) доцільності -

полягає у відповідності обраного заходу впливу на правопорушника цілям юридичної відповідальності (захистити правопорядок, виховати поважне ставлення до права).

Цей принцип вимагає:

- індивідуалізації державно-примусових заходів залежно від тяжкості правопорушення і властивостей правопорушника як особи відповідальності (ст. 61 Конституції України: «Юридична відповідальність особи має індивідуальний характер»);
- пом'якшення і навіть відмова від застосування заходів відповідальності за наявності можливості досягти її мети іншим шляхом;

4) невідворотності - полягає в:

- неминучості настання відповідальності правопорушника;
- оперативності застосування заходів відповідальності за вчинені правопорушення;
- професіоналізмі і добросовісності діяльності правоохоронних органів;
- ефективності заходів, застосовуваних до правопорушників;

5) своєчасності — означає

- можливість притягнення правопорушника до відповідальності протягом строку давності, тобто проміжку часу, не занадто віддаленого від факту правопорушення.

Для адміністративних і дисциплінарних проступків установлений строк давності в кілька місяців, для кримінальних злочинів — від одного року до 10—15 років (залежно від тяжкості злочину і обставин справи). Виконання вироку, що вступив у законну силу, або постанови про накладення адміністративного стягнення також обмежено строком давності. Майнова відповідальність здійснюється в межах строку за давнення позову;

6) справедливості — виявляється в такому:

- кримінальне покарання не встановлюється за проступки;
- при встановленні заходів покарання і стягнення не повинно принижуватися людська гідність;
- зворотної дії в часі не має закон, що встановлює відповідальність або посилює (але не пом'якшує) її;
- за одне правопорушення встановлюється тільки одне покарання.

«Ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення» (ст. 61 Конституції України).

Функції юридичної відповідальності:

правоохоронна
виховна

правовідновлююча (компенсаційна)
загальнопревентивна

- спрямована на відновлення незаконно порушених прав, примусове виконання невиконаних обов'язків, властивих цивільній, насамперед, майновій, відповідальності (відновлення майнового права). Правовідновлюючі санкції мають абсолютно визначений характер: розмір заподіяної шкоди може бути точно встановлений незалежно від обставин правопорушення

- спрямована на виховання громадян у дусі поважання закону

каральна (штрафна)
спеціально-превентивна

- спрямована на покарання державою правопорушника та запобігання новим правопорушенням; притаманна насамперед кримінальній та адміністративній

відповідальності, а також цивільній (конфіскація, штраф, відмова в захисті суб'єктивного цивільного права). Каральні санкції мають відносно визначений характер, встановлюють вищу або нижчу межу покарання (стягнення): його призначення залежить від обставин правопорушення, ступеня вини, характеристики особи та інших обставин — спрямована на виховання правопорушника

Відповідно до правовідновлючої і каральної (штрафної) функцій виділяють правовідновлюючу і каральну (штрафну) відповідальність.

У разі застосування до особи примусових заходів охоронного (карального) характеру діє принцип презумпції невинності, тобто припущення, відповідно до якого обвинувачений вважається невинуватим, доки його вину не буде доведено у встановленому законом порядку. Це важлива конституційна гарантія охорони прав особи, що виключає необґрунтоване обвинувачення і осуд (див. ст. 62 Конституції України).

§ 3. Види юридичної відповідальності залежно від галузевої структури права

Залежно від галузевої структури права розрізняють такі види юридичної відповідальності: конституційну, матеріальну, дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову, кримінальну.

Розглянемо їх за допомогою схеми:

Вищи юридичної відповідальності

Конституційна

(юридична підстава — Конституція)

- настає за порушення норм Конституції України. Маючи високий ступінь нормативної концентрації та ціннісної орієнтації, норми Конституції є нормами прямої дії. Питання про притягнення суб'єкта (фізичної або юридичної особи) до конституційно-правової відповідальності вирішується судом.

Матеріальна

(юридична підстава — КЗпП)

- настає за вчинене майнове правопорушення, шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації робітниками та службовцями при виконанні ними своїх трудових обов'язків. Притягає до відповідальності адміністрація підприємства. Захід матеріальної відповідальності — грошове стягнення. Правозастосовний акт — наказ.

Дисциплінарна

(юридична підстава -КЗпП)

— накладається адміністрацією підприємств, установ, організацій (особою, що має розпорядчо-дисциплінарну владу над конкретним працівником) внаслідок вчинення дисциплінарних проступків: 1) відповідно до правил внутрішнього трудового розпорядку; 2) в порядку підпорядкованості; 3) відповідно до дисциплінарних статутів і положень.

Реалізується виключно в рамках службової підпорядкованості . Засоби дисциплінарної відповідальності: догана, пониження в посаді, звільнення. Правозастосовний акт — наказ.

Адміністративна

(юридична підстава — КпАП)

- накладається за адміністративні правопорушення органами державного управління (органами так званої адміністративної юрисдикції) до осіб, що не підпорядковані їм по службі. Заходи адміністративної відповідальності — попередження, штраф, адміністративний арешт, позбавлення спеціальних прав (наприклад, прав водія) і т.ін. Правозастосовний акт — рішення.

Цивільна

(юридична підстава -

цпк)

- настає з моменту правопорушення — невиконання договірною зобов'язання майнового характеру у встановлений строк або виконання неналежним чином, заподіяння позадоговірної шкоди (цивільно-правової проступку) або здоров'ю чи майну особи, її особливість полягає у добровільному виконанні правопорушником відповідальності без застосування примусових заходів. Державний примус використовується у разі виникнення конфлікту між учасниками цивільних правовідносин. Питання про притягнення суб'єкта (фізичної або юридичної особи) до цивільно-правової відповідальності вирішується судом, арбітражним судом або адміністративними органами держави за заявою учасника правовідносини або потерплого. Заходи цивільно-правової відповідальності — відшкодування майнових втрат, скасування незаконних угод, штраф, пеня та інші міри, які полягають у примушуванні особи нести негативні майнові наслідки. Правозастосовний акт — постанова.

Кримінальна

(юридична підстава -КПК)

- настає за вчинення злочинів, вичерпний перелік яких міститься в КК кодексі, тобто встановлюється лише законом, настає з моменту офіційного обвинувачення, реалізується виключно в судовому порядку. Заходи кримінальної відповідальності — жорсткі заходи кримінального покарання, які впливають на особу винного і позбавлення волі, виправні

роботи без позбавлення волі та ін.; застосовуються лише в судовому порядку.
Правозастосовний акт — вирок.

Відзначимо, що в науковій літературі та у кодексах деяких держав (наприклад, Росії) існують розбіжності щодо питання про те, чи можуть юридичні особи нарівні з фізичними бути суб'єктами адміністративної відповідальності. Одні автори вважають, що три види юридичної відповідальності — кримінальна, адміністративна, дисциплінарна — настають виключно за винні діяння і розраховані по самій своїй сутності лише на фізичних осіб (відображено в КпАП РФ). Другі вимагають встановлення адміністративної відповідальності за протиправні або за протиправні винні діяння фізичних і юридичних осіб (відображено в Торговому кодексі РФ, Податковому кодексі РФ). Треті, з огляду на першу позицію — адміністративної відповідальності лише фізичних осіб, доповнюють її відносно юридичних осіб у такий спосіб: для юридичних осіб у сфері державного управління має передбачуватися фінансова відповідальність, супроводжувана адміністративною, дисциплінарною чи кримінальною відповідальністю посадових осіб, конкретно дичн ої відповідальності винних у вчиненні відповідного правопорушення — проступку або злочину.

Види юридичної відповідальності залежно від її функцій.

1. Правовідновлююча (цивільно-правова і матеріальна) — примус, як правило, не виявляється; має місце добровільне виконання правопорушником відповідальності. Державний примус застосовується у разі виникнення конфлікту між учасниками правовідносин.

2. Штрафна (каральна) (кримінально-правова, адміністративно-правова) — примус проявляється: а) в обмеженні прав особи, яка притягається до відповідальності (позбавлення права обіймати певні посади, позбавлення права керувати автомобілем, тимчасове призупинення зовнішньоекономічної діяльності тощо); б) у накладенні додаткових обов'язків обтяжуючого характеру (штраф, встановлення режиму індивідуального ліцензування тощо).

У колишньому (радянському) суспільстві України, як і країн СНД, все було одержавлено і головне значення надавалося штрафній (каральній) відповідальності. Нерідкими були ситуації, коли громадянин, чиї права були порушені протиправними діями працівників державних організацій і підприємств, замість відшкодування шкоди і збитків одержував повідомлення про те, що на винних накладено дисциплінарні стягнення.

В умовах переходу до формування цивільного суспільства і правової держави зросло значення правовідновлюючої відповідальності. У разі, якщо правопорушенням заподіяно шкоду правам громадянина або об'єднанням громадян, першочерговим завданням є відновлення порушених прав, відшкодування шкоди за рахунок правопорушника.

§ 4. Підстави і стадії юридичної відповідальності

Підстави юридичної відповідальності — це сукупність обставин, наявність яких робить юридичну відповідальність можливою та повинною. Відсутність сукупності таких обставин виключає її.

Слід розрізняти підстави притягнення до юридичної відповідальності і підстави настання юридичної відповідальності.

Підстави притягнення до юридичної відповідальності — це сукупність обставин, наявність яких робить юридичну відповідальність можливою.

Фактичною підставою притягнення до юридичної відповідальності є склад правопорушення.

Правопорушення не приводить автоматично до настання відповідальності, а служить лише підставою для притягнення до неї.

Підстави настання юридичної відповідальності — це сукупність обставин, наявність яких робить юридичну відповідальність повинною.

Підставами настання юридичної відповідальності є такі обставини:

1) факт здійснення соціально небезпечної поведінки (правопорушення) — фактична підстава;

2) наявність норми права, яка забороняє таку поведінку і встановлює відповідні санкції (за її допомогою відбувається визначення складу правопорушення) — нормативна підстава. Наприклад, у диспозиціях багатьох статей КК факт вчинення злочину організованою групою розцінюється як кваліфікуюча ознака, яка істотно обтяжує відповідальність за вчинене;

3) відсутність підстав для звільнення від відповідальності. Можливість звільнення від відповідальності зафіксована нормами права (наприклад, передача неповнолітнього під нагляд батьків). У законах можуть міститися вказівки про обставини, які виключають відповідальність (стан крайньої необхідності, необхідної оборони або перебування в стані неосудності);

4) наявність правозастосовного акта — рішення компетентного органу, яким покладається юридична відповідальність, визначаються її вид і засіб (наказ адміністрації, вирок суду та ін.) — процесуальна підстава.

Як юридичні факти можуть виступати правові презумпції:

презумпції неспростовні -- припущення, що не підлягають сумніву і доведенню (закріплені в законі) про наявність або відсутності певних фактів. Це положення, які є принципами;

презумпції спростовні — припущення, що не підлягають сумніву (закріплені в законі) про наявність або відсутність певних фактів, доки щодо них не буде доведено інше. Це положення, які допустимо заперечувати.

(Ще про презумпцію див. у § «Основні стадії застосування норм права»).

Настання юридичної відповідальності особи, яка вчинила правопорушення, відбувається в результаті її (відповідальності) покладення уповноваженими на те посадовими особами державних органів.

Юридичній відповідальності властива чітка нормативна регламентація здійснення, яка встановлюється нормами процесуального права. Відсутність в окремих випадках процесуальної регламентації, механізму покладення відповідальності ускладнює розгляд обставин справи, складу правопорушення, забезпечення прав усіх учасників процесу.

В механізмі покладення юридичної відповідальності можна виділити певні стадії. Вони подібні стадіям правозастосовної діяльності, однак мають свою специфіку.

Стадії юридичної відповідальності охоронного характеру:

1
Стадія загального стану (попереджувальна відповідальність)
- виникнення підстав для притягнення до відповідальності настає з моменту правопорушення, тобто юридичного факту, що спричинив конкретні правовідносини

2
Стадія притягнення до відповідальності (суб'єктивна сторона)
- встановлення компетентними органами суб'єкта правопорушення (фізичної або юридичної особи) і дослідження обставин справи про правопорушення

3
Стадія встановлення юридичної відповідальності (об'єктивна сторона)
- ухвалення рішення про застосування (незастосування) санкції, вибір у її межах виду та заходу відповідальності

4
Стадія настання юридичної відповідальності
- реалізація конкретних заходів юридичної відповідальності — на підставі певних норм правозастосовного акта: виконання стягнення (наприклад, в адміністративному праві) або покарання (у кримінальному праві)

§ 5. Правопорушення і юридична відповідальність співробітника органів внутрішніх справ

Правопорушення, вчинені співробітниками органів внутрішніх справ, можна поділити на такі види:

- 1) вчинені на службі;
- 2) вчинені у зв'язку зі службою;
- 3) вчинені поза службою.

Численний персонал органів внутрішніх справ як частина населення країни піддається впливу загальних факторів правопорушень, що кореняться в соціальних суперечностях.

Особливі умови, що сприяють вчиненню правопорушень у системі правоохоронних органів, виражаються в таких можливостях:

- зловживання владними повноваженнями (зловживання службовим становищем);
- використання не за призначенням табельної зброї;
- зловживання службовими приміщеннями;
- використання не за призначенням спецзасобів, спецтехніки;
- зловживання ізоляторами тимчасового затримання підозрюваних (ІТЗ) і слідчих ізоляторів (СІЗО).

Правопорушення, вчинені співробітниками органів внутрішніх справ на службі і у зв'язку зі службою, як і всі правопорушення, можуть бути двох видів:

проступки
злочини

Проступки

Адміністративні

Настає адміністративна відповідальність

- суспільне шкідливі, протиправні, винні діяння співробітників, що посягають на

державний лад або суспільний порядок, власність, права та свободи громадян, на встановлений порядок управління.

Дисциплінарні

Настає дисциплінарна відповідальність

— суспільне шкідливі порушення закріпленого нормами права (статутами, положеннями, правилами) юридичне обов'язкового порядку діяльності конкретних колективів органів та установ внутрішніх справ, тобто службової, учбової, трудової дисципліни.

Цивільно-правові

Настає цивільно-правова відповідальність

- посягання на врегульовані нормами цивільного права майнові і особисті не-майнові відносини, а також деякі відносини, передбачені нормами трудового, сімейного, земельного права.

Матеріальні

Настає матеріальна відповідальність

— заподіяння шкоди організаціям або громадянам під час виконання службових обов'язків.

Злочини

1. Фальсифікації:

а) посадове підроблення — фальсифікація матеріалів; б) зловживання службовим становищем у формі приховування злочинів від обліку, одержання хабара. 2. Насильство:

а) дії, спрямовані на незаконне позбавлення волі із застосуванням до особи фізичної сили, нанесенням побоїв, заподіянням легких і менш тяжких тілесних ушкоджень, тяжких тілесних ушкоджень без обтяжуючих обставин; б) дії, що спричинили неумисне убивство.

Проти правосуддя

а) притягнення свідомо невинного до кримінальної відповідальності; б) за свідомо незаконний арешт; в) примушування до давання показань та ін.

Юридична відповідальність співробітника органів внутрішніх справ є складовою частиною його спеціального правового статусу як посадової особи (разом з повноваженнями, тобто правами і обов'язками). Вона має вторинний характер: реалізується в результаті вчиненого правопорушення, являє собою не просто порушення виконання обов'язку, а й реакцію на правопорушення, що спричиняє несприятливі наслідки для винної особи. Правда, чинне законодавство України не завжди конкретизує відповідальність окремих категорій співробітників органів внутрішніх справ, за винятком кримінальної і адміністративної. Ефективності юридичної відповідальності співробітника

органів внутрішніх справ сприяла б чітка вказівка на склади правопорушень, що спричиняють дисциплінарну, матеріальну та інші традиційні види відповідальності.

Якщо розглядати особливості юридичної відповідальності співробітника органів внутрішніх справ у контексті загальногромадянської юридичної відповідальності, то висновок може бути один: він несе однакову відповідальність за однакові правопорушення з іншими громадянами; для нього існують однакові підстави для притягнення до юридичної відповідальності (наявність складу правопорушення), єдиний процесуальний порядок, єдине судочинство та ін. Тут діють загальні для всіх громадян конституційні принципи: рівність перед законом, рівна відповідальність перед судом.

Якщо розглядати особливості юридичної відповідальності співробітника органів внутрішніх справ у контексті його службової діяльності, то загальним правилом є таке: він несе підвищену відповідальність за порушення норм права, тому що наділений значним обсягом прав і обов'язків — повноважень (правообов'язків) щодо особи і громадянина.

До особливостей юридичної відповідальності співробітників органів внутрішніх справ можна віднести:

- 1) більш широке коло підстав для відповідальності;
- 2) наявність підстав для відповідальності, застосовуваних лише до співробітників органів внутрішніх справ як до службовців;
- 3) підвищений рівень відповідальності стосовно тих її видів, що поширюються і на громадян;
- 4) виникнення складів правопорушень як безпосереднього результату наявності державно-владних повноважень.

Види юридичної відповідальності, застосовувані до співробітників органів внутрішніх справ:

кримінальна — позбавлення волі, майна, виправні роботи без позбавлення волі та ін. — конкретні санкції застосовуються лише за вчинення злочинів, перелік яких міститься в кримінальному законодавстві;

адміністративна — особи рядового і начальницького складу несуть відповідальність за адміністративні правопорушення за дисциплінарними статутами; за порушення правил дорожнього руху, полювання, рибальства і охорони рибних запасів, митних правил і за контрабанду — на загальних підставах. До них не можуть бути застосовані такі заходи, як штраф, адміністративний арешт, виправні роботи;

дисциплінарна — накладається в порядку, передбаченому правилами внутрішнього трудового розпорядку, а також відповідно до норм Положення про службу в органах внутрішніх справ і Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ — у разі, якщо за

такі порушення не встановлена адміністративна чи кримінальна відповідальність;

матеріальна — настає тоді, коли співробітник (заподіювач шкоди) перебуває в трудових або службових відносинах з потерпілим. Матеріальна відповідальність поширюється на випадки заподіяння шкоди державній власності, її розмір за шкоду, заподіяну співробітником (особою рядового і начальницького складу) державі під час виконання службових обов'язків, залежить від складу правопорушення. Як правило, це неповне відшкодування шкоди в порядку регресу відповідному органу внутрішніх справ, оскільки збитки заподіюються під час виконання службових обов'язків. Орган же внутрішніх справ відшкодовує шкоду у повному обсязі незалежно від вини співробітника (заподіювача шкоди) — в результаті неправильного виконання їм службових обов'язків — тим організаціям, підприємствам, громадянам, яким вона була заподіяна;

цивільно-правова — настає тоді, коли співробітник (заподіювач шкоди) не перебуває в трудових або службових відносинах з потерпілим; він відшкодовує будь-яку майнову шкоду, заподіяну ним не під час виконання службових обов'язків.

Слід зазначити, що наукова громадськість України останнім часом активно виступає за доцільність створення адміністративної юстиції. Передбачається, що вона здійснюватиметься в системі загальних судів шляхом їх спеціалізації. Створення адміністративних судів дозволить зробити крок до побудови правової держави, реалізації принципу відповідальності держави перед особою, а не тільки особи перед державою, створити додаткові гарантії від порушень прав і свобод людини і громадянина з боку державних органів та їх посадових осіб, у тому числі співробітників органів внутрішніх справ.